

Denken

Maieutiek
Petra Bolhuis
2022-2

1

1

Inhoud van de colleges

- Deze cursus gaat m.n. over *Denken*, Dat is deel 1 van *Het leven van de geest*. *Willen* en *Oordelen* komen ook aan de orde.
- Wat wel?
 - Uitleg basisbegrippen
 - Arendts geschiedenis van de filosofie over denken en haar kritiek daarop.
 - Waarom denken zo belangrijk is als politieke categorie.
 - Kritisch nadenken over de toepasbaarheid van deze analyse op de huidige (eigen) situatie.
- Wat niet?
 - Ingaaan op alle denkers uit de canon die zij bespreekt,
 - Het volgen van haar uitgebreide etymologie.

Maieutiek_Denken 2022-2

2

The life of the mind

Maieutiek_Denken 2022-2

3

Arendt in het kort

- Geboren 1906 in Linden bij Hannover. (1910 Königsberg nu Kaliningrad)
- Vlucht naar Frankrijk (1933) en Amerika (1941).
- 1951 na 10 jaar stateloosheid Amerikaans staatsburger
- 1961-62 verslaggeefster voor The New Yorker van het Eichmann tribunaal
- Overleden december 1975
- Hoofdwerken;
Totalitarisme, *De menselijke conditie* en *Het leven van de geest*.

Maieutiek_Denken 2022-2

4

Moeizame relatie met 'denken'

Arendt begint haar filosofisch werk met een zich afkeren van de aandacht voor het leven van de geest. Waarom?

- Contemplatie,
- Wat mensen doen, (vita activa, de menselijke conditie)
- De relatie met haar ervaringen met en onderzoek naar totalitarisme.

Toch kan ze niet anders dan terugkeren bij -en houden van- het leven van de geest.

Begint in 1961 met het bijwonen van het Eichmannproces in Jeruzalem.

Maieutiek_Denken 2022-2

5

De relatie met het Eichmann proces

- Arendt vlucht uit Duitsland naar Amerika en moet daar weer opnieuw beginnen. Ze leert Engels (Wat ze in Duitsland altijd geweigerd had) en werkt voor een krant. Ze wil iets politieks doen i.p.v. alleen academisch werk.
- Ze schrijft een groot onderzoek naar Totalitarisme en krijgt daardoor uitnodigingen voor gastcolleges o.a. in Princeton.
- Dan biedt ze aan de New Yorker aan om naar het Eichmannproces te gaan als verslaggeefster. Ze werkt samen met Kurt Blumenfeld die de Hebreeuwse pers voor haar bijhoudt, met haar man Blücher die zorgt voor de stukken uit de Amerikaanse pers en correspondeert met Jaspers in Duitsland.

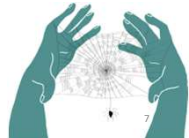
Maieutiek_Denken 2022-2

6

Eichmann in Jeruzalem (1961)

Maieutiek_Denken 2022-2

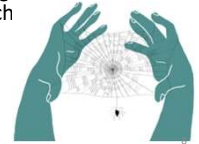

7

Kwaad denken

“De vraag viel niet meer te ontwijken: zou de denkactiviteit als zodanig, de gewoonte om wat toevallig gebeurt of de aandacht trekt te onderzoeken - resultaten en specifieke inhoud buiten beschouwing gelaten - zou deze activiteit tot de voorwaarden kunnen behoren waaronder mensen zich van het kwaad onthouden, of die hen zelfs daadwerkelijk tegen het kwade "conditioneren"? (...) En wordt deze hypothese geen kracht bijgezet door alles wat we over het geweten weten, namelijk dat alleen echt slechte mensen, misdadigers en dergelijke, zich in de regel verheugen over een "goed geweten", terwijl alleen "goede mensen" in staat zijn om een slecht geweten te hebben?” (32)

Maieutiek_Denken 2022-2

8

Radicaal kwaad of Jan Klaassen

Arendt verwachtte het kwaad in de ogen te kunnen kijken en beschreef hem als *'ein Hanswurst'*. (= Jan Klaassen)

“Clichés, stereotiepe zinswendingen, de afhankelijkheid van conventionele standaarduitdrukkingen en gedragscodes hebben de sociaal erkende functie ons tegen de werkelijkheid te beschermen, d.w.z. ons te beschermen tegen alle voorvallen en feiten die louter op grond van hun gebeuren aanspraak maken op onze aandacht en ons denken. Indien we voortdurend op deze aanspraak zouden ingaan, zouden we snel uitgeput raken; het enige verschil tussen Eichmann en de meesten onder ons was dat hij van een dergelijke claim duidelijk geen weet had.” (31)

Maieutiek_Denken 2022-2

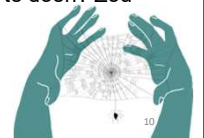

9

(Her)waardering van het denken

“Deze afwezigheid van denken - een doodgewone ervaring in ons dagelijks leven, waarin we nauwelijks de tijd hebben, laat staan de neiging, om halt te houden en na te denken - heeft mijn interesse gewekt. Is het doen van kwaad (zowel de zonden van nalatigheid als die van actieve betrokkenheid) mogelijk, als niet alleen "lage drijfveren" (zoals de wet ze noemt) ontbreken, maar als om het even welke drijfveer, om het even welke aandrang van eigenbelang of wil ontbreekt? Is verdorvenheid, hoe we die ook mogen definiëren, deze "vastberadenheid om een smeerlap te zijn" dan geen noodzakelijke voorwaarde om het kwade te doen? Zou het probleem van goed en kwaad, ons vermogen om recht van onrecht te onderscheiden, verband kunnen houden met ons vermogen om te denken?” (31)

Maieutiek_Denken 2022-2

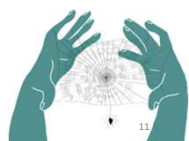

10

Denken, iedereen kan het

“Indien, zoals ik eerder suggereerde, het vermogen om recht van onrecht te onderscheiden uiteindelijk iets te maken zou hebben met het vermogen om te denken, dan moeten we het gebruik van dat vermogen van ieder geestelijk gezond persoon durven "eisen", hoe erudiet of onwetend, intelligent of dom hij verder ook mag zijn.” (41)

Maieutiek_Denken 2022-2

11

Is er een relatie tussen kwaad en domheid?

“Kant - (...)eens maakte hij de opmerking dat "domheid een gevolg is van een verdorven hart". Dit is niet waar: afwezigheid van denken is geen domheid; ook bij erg intelligente mensen komt ze voor, en een verdorven hart is niet de oorzaak; waarschijnlijk is het omgekeerde het geval, met name dat verdorvenheid veroorzaakt wordt door afwezigheid van denken.” (41)

Maieutiek_Denken 2022-2

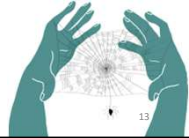

12

Onnadenkend is niet hetzelfde als dom

In elk geval kan deze zaak niet langer aan "specialisten" overgelaten worden, alsof denken, juist zoals hogere wiskunde, het monopolie van een gespecialiseerde discipline zou zijn." (41)

- Kant: gebrek aan deductie = dom = niet weten welke regel in welke situatie toe te passen.
- Kant: geen reflectief oordeel vellen = krankzinnig = iemand gaat dan geheel op in zijn eigen voorstelling van de verschijnselen.

Maieutiek_Denken 2022-2

13